

OCENE - POROČILA - ZAPISKI - GRADIVO

LEKSIKOLOGIJA I LEKSIKOGRAFIJA U SVETLU SAVREMENIH PRISTUPA (ZBORNİK NAUČNIH RADOVA)

Uredniki: STANA RISTIĆ, IVANA LAZIĆ KONJIK in NENAD IVANOVIĆ.
Beograd: Inštitut za srpski jezik SANU. 2016. 577 str.

Monografija *Leksikologija i leksikografija u svetlu savremenih pristupa (Zbornik naučnih radova)* združuje različne razprave v dovolj aktualno in uporabno strokovno-znanstveno delo, ki omogoča večplastno branje – je znanstvena monografija in hkrati lahko praktični priročnik za leksikografe. Leksikografija ostaja zelo pomembna vseobsegajoča veda, ki se dotakne takorekoč vsakega uporabnika jezika. Odraža družbenost jezika, zato jo stalno oživljajo nove jezikovne rabe, nova jezikoslovna spoznanja in tehnološke zmožnosti.

Ravno zato so si uredniki monografije prizadevali pridobiti širok in dovolj raznolik avtorski kolektiv leksikologov in leksikografov, ki bi bil sposoben teoretično in praktično, torej tako leksikološko kot leksikografsko, predstaviti sodobno leksikološko in leksikografsko delo in bistvena vprašanja in konkretne probleme, s katerimi se praviloma srečujejo današnji leksikografi. K sodelovanju jim je uspelo privabiti vsaj nekaj zares eminentnih jezikoslovcev oz. leksikologov in leksikografov.

Izbor avtorjev in izoblikovanje tematskih sklopov omogočata tematsko dovolj zaokroženo monografsko delo: *I Tipi slovarjev – teoretični pristopi in praktični rezultati /Sodobna opisna leksikografija*: pogl. z avtorji Jurij D. Apresjan, Marija G. Čoroleeva, Tvrтко T. Prčić, Nina Ledinek; pogl. *Elektronska leksikografija, načrtovanje in posodobitev leksikografskega dela* z avtorji Stana S. Ristić, Nenad B. Ivanović, Milena M. Jakić, Snežana M. Petrović, Toma P. Tasovac, Isidora G. Bjelaković; pogl. *Zgodovinska leksikografija* z avtorji Margarita I. Černyševa, Jasna Vlajić Popović, Marta Bjeletić, Aleksandr K. Šapošnikov; pogl. *Neografija* z avtorico Diana G. Blagoeva; pogl. *Terminologija in terminografija* z avtorji Maja R. Kalezić, Mojca Žagar Karer, Vladan Z. Jovanović, Mira M. Milić; pogl. *Specializirani slovarji* z avtorji Đorđe R. Otašević, Jasmina N. Dražić, Ružica S. Levuškina, Bojana S. Milosaljević; *II Kognitivni pristop – stereotipi in jezikovna slika sveta* z avtorji Jerzy Bartmiński, Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, Stana S. Ristić, Ivana V. Lazić Konjik, Dejan V. Ajdačić, Marija J. Stefanović, Marina V. Pimenova, Radoslava M. Trnavac, Ana V. Halac; *III Identifikacija leksemov i njihova sistemska organiziranost* z avtorji Svetlana M. Tolstaja, Boris F. Hlebec, Branka Z. Tafra, Jelena T. Ajdžanović, Marija D. Vučković, Danko Šipka.

Koncept monografije odpira več vidikov in ponuja več meril obravnave leksikologije in leksikografije, hkrati pa opozarja tudi na vedno aktualna temeljna vprašanja. Znotraj leksikologije in leksikografije sta organsko vključeni in obravnavani tudi terminologija in terminografija. Poseben pristop k obravnavi leksike pomenijo specializirani slovarji in tudi tem je namenjen sklop razprav, nov in aktualen je tudi spoznavanjski oz. kognitivni vidik leksikologije in posledično tudi leksikografije. Monografsko vsebino celostno zaokrožajo še nepogrešljive teoretično-metodološke razprave, ki prinašajo tudi veliko splošnoveljavnih in trajnih leksikoloških in leksikografskih spoznanj. V nadaljevanju je opozorjeno na nekaj obravnavanih tem.

Širše leksikološko in leksikografsko zanimiv je pojav t. i. aktivnega slovarja v sodobnih jezikih. Ta pojem označuje zlasti vključitev in obdelavo aktivne oz. kar najaktivnejše in najproduktivnejše leksike, in ta vključena najvitalnejša leksika mora biti vsestransko in čim bolj izčrpno predstavljena: pomensko (vključno s prenesenimi rabami), morfološko-skladenjsko, stilno, zvrstno, frazeološko itd. Čim bolj izčrpna predstavitev rabe najvitalnejše leksike in opis še vseh skladenjskopomenskih in stilističnih zmožnosti te leksike je zagotovo lahko najboljšše pomagalo uporabnikom različnih zahtevnosti. Namen aktivnega slovarja je torej naslovniku ponuditi čim bolj celosten opis določenega leksema, zlasti ga seznaniti z vsemi možnostmi rabe, naslovnik pa se sam odloči za bolj ali manj celovito ali selektivno informiranje. Aktivnost aktivnega slovarja se kaže tudi v stalnem dopolnjevanju, zato morajo slovarski sestavki omogočati odprto nadaljnje dopolnjevanje in spreminjanje vsakega pomena. Nazoren teoretični in metodološki prikaz odprtega aktivnega slovarja je delo eminentnega jezikoslovca Jurija D. Apresjana (13–77). Tudi Tvrтко T. Prčić se pri predstavljanju ciljev splošnorazlagalnega slovarja sodobnega srbskega jezika še posebej osredotoča na upoštevanje tako sporazumevalnih kot ustvarjalnih potreb potencialnega uporabnika. Poudarjena je čim bolj vsestranska informativna vloga slovarja z ustrezno vključeno in označeno normativno in pragmatično obvestilnostjo. Pri vseh teh znanih in ustaljenih leksikografskih postavkah in zahtevah pa še vedno ostaja izziv, kako zastaviti in sestaviti čim bolj optimalen geslovnik. Slednje pa je neposredno povezano z nujno vzpostavitvijo dovolj obsežnega aktualnega in zlasti besedilno vsestransko referenčnega korpusa z ustreznim programskim orodjem, ki bi omogočalo iskanje besed tudi po določenih slovnicih kategorialnih lastnostih. Zanimivo, da tega avtor ne izpostavi, čeprav bi se ravno v tem lahko pokazala in dokazala metodološka učinkovitost digitalizacije in sploh tehnološke podpore v slovaropisju (87–117).

Ne moremo mimo tega, da sta v monografijo vključena tudi dva pregledno-informativna prispevka slovenskih avtoric, ki predstavljata trenutno delo in način dela s sodobno slovensko leksiko (N. Ledinek: *Novi slovar slovenskega knjižnega jezika – temeljna konceptualna izhodišča* in M. Žagar Karer: *Sodobni pristopi v slovenski terminografiji*). Prispevek o konceptu Novega slovarja slovenskega knjižnega jezika (NSSKJ) s še tremi drugimi prispevki oblikuje prvo poglavje, ki predstavlja stanje sodobne slovanske leksikografije (ruske, srbske, bolgarske in slovenske). Obenem pa je škoda, da v tem tematskem razdelku nimamo tudi opisa npr. trenutne slovaške, češke in hrvaške leksikografije.

Vsestranska specializacija posledično zahteva tudi specializirane slovarje oz. bolj ozknamenske slovarje. Ti še posebej in dodatno opišejo specifično posameznega jezika; seveda pa so primerjalno z razlagalnimi enojezičnimi slovarji le zaželeni vzporedni popisi posameznih jezikovnih pojavov (290–352).

Odras današnjega sveta je tudi izjemno razvejana terminologija in zato terminografija predstavlja zelo vitalni del slovaropisja. Tu se pojmovni vidik z onomaziološkim pristopom dopolnjuje z besedilnim vidikom, ki poudarja rabo, in oba sta in očitno ostajata nujni sestavini tudi nadaljnjih terminografskih obravnav (249–86).

Sodobna tehnologija je ključni spremstveni del tudi za nemoten razvoj leksikografije. Tehnološka podpora v smislu različnih specializiranih in namensko narejenih programov lahko zelo olajša in pospeši dostop do obsežnih gradiv, olajša lahko tudi način vsebinskih analiz, povezave med vsebinami idr. V posebnem poglavju (133–80) so predstavljene sodobne tehnološke zmožnosti pri sestavljanju slovarjev, vendar vedno ob točno opredeljeni sinergiji usposobljenih leksikografov, pri tem so natančno opisane in razmerno opredeljene kompetence leksikografov in tehnologov. Bistven prispevek digitalizacije ostaja zlasti čas izdelave in pa dostopnost končnega izdelka, med celotnim potekom izdelave pa je nova tehnologija lahko slabša ali boljša podpora leksikografom. Predstavljene so tudi uporabniške prednosti oz. olajšave, ki uporabnikom omogočajo zlasti lažnejše in večstransko dostopanje do želenih podatkov, do praktično celotnega opisa slovarske iztočnice v najkrajšem času. Vsesplošni digitalizaciji je podrejeno praktično vse slovarsko gradivo, tudi še nastajajoči slovarski tezavri, ki predstavljajo dobesedno jezikovno zakladnico posameznega naroda. Zaradi neprecenljive dragocenosti slovarskega gradiva mora biti postopno digitaliziranje v celoti leksikografsko načrtovano in usmerjeno izključno k izboljševanju obstoječega slovarskega gradiva in dela. Poseben izziv predstavlja tudi digitalizacija narečnih slovarjev oz. slovarjev različnih sociolektov, etimoloških slovarjev, ki so bistvenega pomena za dokumentiranost obstoja in razvoja nacionalnega jezika. Skratka, tudi t. i. elektronske leksikografije brez dobre leksikografske prakse in leksikografov ni.

Ravno zaradi stalne potrebe po aktualnih sodobnih splošnorazlagalnih slovarjih ostajajo zgodovinski slovarji posameznih jezikov najpogosteje zapostavljeni (tako materialno kot kadrovsko). To je seveda z vidika opisa kontinuuma razvoja določenega jezika lahko nepopravljiva škoda. Danes celovitejše vzdrževanje zgodovinskega slovaropisja do neke mere uspeva le večjim slovanskim narodom, npr. Rusom.

Monografsko vsebino celostno zaokrožajo še nepogrešljive teoretično-metodološke razprave, ki prinašajo tudi veliko splošnoveljavnih in trajnih leksikoloških in leksikografskih spoznanj. Med razprave trajnejše vrednosti in uporabnosti bi uvrstila prispevek hrvaške leksikografke Branke Tafre *Dvojbe pri odredivanju natuknice* (515–32). Avtorica opozarja na temeljne in hkrati stalne probleme pri določanju medleksemskih in tudi znotrajleksemskih razmerij. Skratka, to so osnove, na katerih se gradi leksikologija in posledično leksikografija. Zato je tudi njen nadaljnji razvoj treba graditi na dobrem jezikoslovnem prepoznavanju in poznavanju leksemov in na zmožnosti vzpostaviti hierarhijo pri njihovi problemski obravnavi.

V monografiji je bralcu ponujen tudi svojevrstni metajezikovni nabor leksikografskega izraza, saj so avtorji napisali razprave v svojem prvem jeziku, kar pomeni tudi verodostojno nedvoumno strokovno izrazje in hkrati zbir slovanske leksikološke in leksikografske terminologije.

Monografija *Leksikologija i leksikografija u svetlu savremenih pristupa* (Zbornik naučnih radova) uspešno vključuje bistvene vidike leksikološke in leksikografske problematike: sezna-

nja z novimi metodološkimi posegi in predstavlja njihove praktične uporabnosti, opozarja na nujnost informacij, ki jih morajo vključevati določeni tipi slovarjev, sprti opozarja na različne potrebe različnih uporabnikov, hkrati aktualizira že splošnoveljavna leksikološka spoznanja in leksikografska pravila. Poleg predstavitev in opisov ponuja tudi nekatere konkretne rešitve in nasvete, zato je lahko tudi eno izmed izhodišč za vse nadaljnje dopolnitve in inovacije, ki nas, upam, še čakajo v leksikografiji. Tovrstne objave so zelo potrebne za vzajemno informiranje in izmenjavo mnenj, za napredek stroke pa nujne.

Andreja Žele

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
andreja.zele@ff.uni-lj.si